

# H.-B. Gerl. Einführung in die Philosophie der Renaissance

---

**Banić-Pajnić, Erna**

*Source / Izvornik:* **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 1990, 16, 226 - 230**

**Journal article, Published version**

**Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:988929>

*Rights / Prava:* [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2024-06-30**



*Repository / Repozitorij:*

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

koji je to radio tek umjereno bio na visokoj cijeni, Ciceron dakle dade mnogo dokaza o svom preziru prema novcu i o svojoj čovječnosti i poštenju.«

Kad mimoilazi povijest u potrazi za detaljima koje smatra zanimljivima, Plutarh ne zapada u anegdote i intrige, nego daje zoran prikaz zbivanja koji ponekad postiže pravi dramatism. Shakespeare je stvarao *Julija Cezara* i *Antonija i Kleopatru* na temelju odgovarajućih Plutarhovitih životopisa, ali je on morao malo što izmijeniti u dramskom grupiranju činjenica svog izvora.

Što mislimo o samome Dukatovu prijevodu ovoga pozamašnog djela, to smo rekli na početku ovog prikaza. Dodajemo još i rečenicu kojom Zlatko Pleše završava svoj predgovor: »Za razliku od prevodilaca što su se odlučili na nasilna skraćivanja, povlađujući tako ukusu modernog čitaoca naviklog na kratku, sažetu informaciju, no zaboravljajući pritom da prijevod podrazumijeva preslikavanje ne samo sadržajne već i jezične razine izvornika, Dukat uspijeva u naš jezik prenijeti karakterističnu razvedenost Plutarhove rečenice — tako ni na planu izraza ne iznevjerava grčki predložak, a pritom ipak ostvaruje, zahvaljujući ponajprije svom prevodilačkom iskustvu i odličnom poznavanju hrvatskog jezika, savršeno razumljiv, stilski dotjeran i literarno vrijedan prijevod jednog od najpoznatijih i najčitanijih djela antičke književnosti.«

I još nešto: svi su se europski narodi već odavno iskušali u prevođenju Plutarhovitih *Životopisa*. Bilo je već krajnje vrijeme da cjelovit prijevod dobijemo i mi! Upravo zbog toga nepristranog promatrača mora začuditi činjenica da se nitko od naših filologa sve dosada nije osvrnuo na ovaj prvorazredni kulturni događaj.

Imamo pisca, imamo prevodioca, imamo izdavača. Djelo najsrdačnije preporučujemo.

ANTUN SLAVKO KALENIC

*Hanna-Barbara Gerl, Einführung in die Philosophie der Renaissance, Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1989.*

Premda su i sva dosadašnja istraživanja renesanse i renesansne filozofije polazila od pitanja »epohalnosti« renesanse tražeći joj temelje i bitne odrednice u povijesnoj sadržini što ispunjava uglavnom 15. i 16. stoljeće, tragajući dakle prije svega za onim što konstituira epohu, gotovo se nikad dosad s tolikom radikalnošću nije postavljalo to pitanje legitimnosti te uloge i značenja renesanse kao epohe i u okviru toga i renesansne filozofije, kao što se to čini danas. Razlog, čini se, valja tražiti u činjenici što novovjekovlje intenzivnije nego ikad ranije, upravo u ovo naše vrijeme, u nastojanju da sebe promisli i domisli, da se razumije i odredi, pokušava otkriti svoje temelje, iznaći pretpostavke na kojima se kao novovjekovlje konstituira te odrediti procese što obilježavaju njegovo ishodište.

To bitno pitanje u vezi s renesansom ne zaobilazi ni knjiga H. B. Gerl, koja, bez obzira na to što se radi o *uvodu*, upravo time što joj naznačeno

pitanje čini okosnicu, pokazuje da imađe mnogo veće pretenzije od toga da bude puko uvođenje u smislu pružanja prvih informacija i temeljnih faktografskih podataka.

Polazeći od konkretnog kulturnopovijesnog fenomena imenovanog renesansom, od naznake dvojakog značenja renesanse (kao reafirmacije antike i negatorskog stava spram srednjeg vijeka), slijedi autorica povijest pojma (Begriffsgeschichte), pa je okosnica uvodnog dijela upravo pojam i ime renesanse. Pritom već ovdje biva otvoren problem mogućih značenja »renesanse« u vezi sa sebetumačenjem (Selbstdeutung) i seberazumijevanjem epohe te kasnijih interpretacija i tumačenja, koje će pod taj pojam podvesti i tim imenom označiti epohu očito oslanjajući se prije svega na to sebetumačenje renesanse. Bitno pitanje u kojem se sažima srž ovog dijela istraživanja renesanse u knjizi H. B. Gerl glasi dakle: koji to fenomen nastoji otkriti u tako dugotrajnom razvojnom hodu iznađeni termin renesanse? Odnosi li se on isključivo na — moguće i krivo — sebetumačenje i seberazumijevanje tadašnjih intelektualaca ili ipak i na utvrđive činjenice?

U prvi plan ovdje, u okviru razmatranja tog seberazumijevanja epohe biva istaknut *raskid, lom* spram srednjeg vijeka te »novost« (Neuheit), kojom ova *obratom* označena epoha uvodi novovjekovlje. Manifestacije pak tog »novog« Gerl pokušava identificirati u određenim područjima renesansnog življenja — politici, poeziji i umjetnosti uopće. Već samim izdvajanjem ovih područja u kojima se pokušava otkriti temelj svijesti o »novom« što ga naspram srednjem vijeku iznosi renesansa, nameće se pitanje odnosa naznačenih područja spram renesansne filozofije. Gerl, međutim, problem renesansne filozofije elaborira tek kao jedan segment unutar diskusije o renesansi uopće<sup>1</sup>. Nama se pak čini da je upravo na tom mjestu (poglavlje o »potcjenjivanju renesansne filozofije«) propuštena prilika da se tematizira upravo jedno od temeljnih pitanja renesanse — pitanje različitosti aspekata renesansnog življenja s obzirom na manifestaciju *novuma*, što ga je tako zaoštreno formulirao već Ernst Cassirer u svojoj danas već klasičnoj studiji o renesansi »Individuum und Kosmos«. Upravo, naime, pokušaj da se razriješi taj paradoks renesanse, u kojoj filozofija prema nekim povjesničarima filozofije ne osmišljava, ne »obuhvaća« svoje vrijeme, daje šansu da se sagleda eventualni »positivum« renesanse kao »međustanja« i da se opravda njeno određivanje epohom.

U ovom dijelu knjige u poglavlju vrlo intrigantnog naslova »Die Problematik der Epochenschwelle« po našem mišljenju donekle konfuzno, bez razgovijetno formuliranog bitnog pitanja o renesansi kao epohi, autorica zapravo postavlja nekoliko ključnih pitanja (tako pitanje utemeljenosti historijskih podjela, pitanje kroz što se renesansa i njoj pripadan obrat dadu uopće ustanoviti, pa napokon pitanje markiranja prijelaza u novovjekovlje, odnosno pitanje kriterija za njegovo određenje itd.). Ne upuštajući se u diskusiju o svim tim toliko važnim pitanjima Gerl zapravo, odlučivši se već u pogledu renesanse (»naznačujući kao bitno pitanje »Worin erweist sich letztlich die Renaissance als *neuzeitlich*?«), prelazi na jedan kratak povijesni

<sup>1</sup> Pritom Gerl u strukturiranju prikazane građe, čini se, uvažava i provodi distinkciju duhovnopovijesnog i povijesnofilozofijskog pristupa, a da to ne tematizira izričito. S obzirom na to da u prvom dijelu knjige obrađuje problem »potcjenjivanja renesansne filozofije« kao tek jedan segment u okviru istraživanja »renesanse«, jasno je da autorica ovdje provodi duhovnopovijesnu analizu koja na neki način predstavlja uvod u drugi dio knjige, što je zaokupljen izričito filozofijskim problemima.

pregled dosadašnjih prikaza i pristupa renesansi, opredjeljujući se na kraju za onaj »suvremeni«, što je na djelu u istraživanjima renesanse posljednjih pedesetak godina, a po kojem je jedino jedan pluralistički pristup, koji ne pokušava pod svaku cijenu »svu množinu perspektiva svesti u okvire jedne sistematike«, primjeren istraživanju renesanse.

Kad se autorica tako, ne tematizirajući izričito problem renesansnog *novuma*, odlučila u vezi s renesansom proglašavajući je *ranim* novovjekovljem (die frühe Neuzeit), čini se da je i opet propuštena prilika da se raščiste neki problemi što se u vezi s renesansom postavljaju. Očito je da ona, govoreći o *novumu* renesanse govori ujedno o *novumu* što će biti konstitutivnim za novovjekovlje. No, pitanje je zapravo radi li se uistinu o jednom i istom. Odgovor na to pitanje mogao bi odlučiti o renesansi kao epohi. Pitanje je to upravo onog »positivuma« što ispunjava to razdoblje od tri stoljeća, razdoblje što je bitno određeno »međustanjem« (Zwischenstatus), tj. onim *više ne i još ne*.

Da autorica *novum* kojim renesansa jest raskid sa srednjim vijekom doživljava ujedno već kao *novum* konstitutivan za novovjekovlje, jasno je i iz narednog poglavlja u kojem se zacrtava cilj rada, i u kojem se pokušava kao zadatak u istraživanju renesanse odrediti upravo traganje za novim novovjekovlja (»nach dem Neuen der Neuzeit«). Jasno je to potom i iz poglavlja o transformaciji srednjeg vijeka u renesansu, u kojem se ujedno o toj transformaciji odlučuje raspravom o *temeljnim crtama i kriterijima ranog novovjekovlja*, iz čega proizlazi da se pojmom »die frühe Neuzeit« razrješava zapravo pitanje »epohalnog prijelaza«.

Pokušavajući »novo« renesanse otčitati iz različitih aspekata renesansnog života, bez obzira na to što se opredjeljuje za pristup nesažimanja, nesvođenja na neke zajedničke crte, Gerl proces transformacije detektira u nekoliko bitnih momenata. To su »promjena znanstvenog tipa«, »novo profiliranje uloge žene«, »otkriće prostora i beskonačnosti«, volja za ovladavanjem svijetom u znanju i djelovanju«, »sveza znanosti kroz novu metodu — od humanističke hermeneutike do *mos geometricus*«, te »produbljivanje metafizike do učenja/mišljenja uma«.

Već i površan pregled momenata transformacije pokazuje da sva pobrojena područja u kojima je transformacija na djelu ne mogu biti istog ranga u određivanju epohe, ne mogu imati istu važnost u konstituiranju novog. Tako posljednja od navedenih područja sasvim sigurno predstavljaju upravo one točke transformacijskog procesa iz kojih se, a to će biti vidljivo i iz daljnjeg teksta knjige, otčitava bit promjena što čine renesansu i tako pripadaju već drugom dijelu knjige, koji elaborira naznake *novuma* u okviru filozofijske sfere, predstavljajući na neki način općenit uvod i neku vrst sažete naznake onoga što će slijediti u formi detaljizirane analize u vezi s pojedinim renesansnim misliocima.

Pritom Gerl, u svojem sistematskom pristupu izrazito filozofijskoj problematici primjenjuje metodu za koju ne nalazi za shodno da je opravda, premda nam se čini da bi to bilo umjesno s obzirom na to da se upravo u vezi s njom može uočiti čitav niz nedostataka.

Ona, naime, pojedine aspekte filozofijske problematike veže uz pojedine značajne renesansne filozofe, tako naprimjer problematiku Jednog uz Platoničku akademiju u Firenzi te Ficina i Pica od Mirandole, pa problematiku područja »između mistike i znanosti« s osnovnim značajkama njemačke renesansne filozofije, i njenim predstavnicima itd. Pojedini proble-

matski sklopovi obrađeni su, dakle, u okviru razrade značajki filozofijskog mišljenja onih mislilaca u kojima ovi imaju, po autorici, svoje izrazite predstavnike, s tim da svako poglavlje, vezano uz određeni problematski sklop donosi osnovne podatke o životu i djelima filozofa s kojima je obrada dotičnog sklopa povezana, i to tako da se u slučaju Cusanusa i Bruna može govoriti i o nacrtu za neki budući monografski prikaz, jer je svakome od njih posvećeno zasebno poglavlje. Osnovni nedostatak ovako primijenjene metode sastoji se, po našem sudu, u tome što se povezivanje problematskih sklopova i za nj reprezentativnih filozofa temelji na autoričinoj procjeni reprezentativnosti. Dogodit će se tako da s pojedinim filozofom povezani problematski sklop nije ovome najprimjereniji (a problem je otežan upravo polihistorskom orijentacijom većine renesansnih filozofa za koje poglavito vrijedi kvalifikacija *uomo universale*). Ilustrirat ćemo to primjerom: u poglavlju *Antropologija: u potrazi za Bogom u čovjeku*, gdje su kao za temu reprezentativni autori obrađeni Carolus Bovillus, te J. L. Vivès, nema ni spomena o Ficinu i Picu koji su upravo najznačajniji doprinos renesansnoj filozofiji, po našem mišljenju, dali ovako formuliranom aspektu renesansne antropologije.

Nedostatak izabrane metode dolazi isto tako do izražaja i pri obradi problematskog sklopa što ga povezuje s našim filozofom *Franom Petrićem*, u vezi s kojom bi se autorici mogli uputiti i drugi prigovori?<sup>2</sup>

S obzirom na danas već u nas uglavnom općepoznate činjenice u vezi s Petrićevim filozofiranjem i sekundarnom literaturom što se na nj odnosi, već pri površnom čitanju ovog poglavlja (»Perspektiva i geometrija. Fascinacija prostorom«) uočavamo u najmanju ruku neke začuđujuće činjenice. Pri navođenju primarne literature u vezi s Petrićem, kojega autorica navodi pod talijanskim imenom, spominje se od naših izdanja samo zagrebačko izdanje, zapravo pretisak »Nova de universis philosophia« iz 1979. U vezi pak sa sekundarnom literaturom začuđuje da Gerl ne navodi neke značajnije radove o Petriću objavljene u novije vrijeme u nas (pri čemu se donekle može opravdati nepoznavanjem jezika i neupućenošću u naša izdavačka zbivanja za što je krivo i slabo informiranje inozemne javnosti o njima). Mnogo više začuđuje, međutim, što pod sekundarnom literaturom ne navodi svoj vlastiti referat održan na međunarodnom simpoziju na Cresu 1979 (objavljen u »Prilozima« 9—10, u kojima su tiskani svi referati održani na spomenutom simpoziju).

Što se pak tiče samog pristupa Petrićevoj filozofiji te izbora problematskog sklopa uz koji se veže ta filozofija, smatramo da upravo iz dosadašnje obrađenosti te filozofije proizlazi problematičnost adekvatnosti takva izbora.

Bez obzira na to što se H. B. Gerl, u skladu s uvjerenjem da je spoznaji mnogoaspektnosti renesansnog najprimjereniji pluralistički pristup, ne trudi oko izvođenja definitivnog zaključka o onom »jednom« u čemu bi se sabiralo sve za renesansnu karakteristično, ipak ona na kraju, upućujući na »jasne konvergenije misaonih odluka« što čine renesansu epohom »loma«, »raskida«, pokušava iznaći onu ideju u kojoj se temelji taj bitni renesansni

<sup>2</sup> Kako se radi o renesansnom filozofu koji je u posljednjih dvadeset godina bio dosta intenzivno obrađivan, a ujedno je i jedan od najznačajnijih predstavnika hrvatske filozofske baštine, jasno je da poglavlje o njemu pobuđuje naše naročito zanimanje, ali time onda ujedno i pojačanu kritičnost kojom tekstu pristupamo.

*novum*, kojim će se renesansa legitimirati kao ishodište novovjekovlja. Čini se da je autorica napokon ipak pronalazi u probouju mišljenja u ono beskonačno (kako unutarnje, tako vanjsko; u beskonačnosti prostora i u korelaciji s njom u beskonačnosti mišljenja), što u tekstu označava sintagma poput »die Entdeckung der Unendlichkeit«, »Die Explosion ins Unendliche«, »Das Einbrechen des Raumgeföhls für die Renaissance« itd. Taj probou u beskonačno predstavlja ujedno početak novovjekovnog iskušavanja slobode, ali i bezmjesnosti (Ortlosigkeit). Da bi podnio »širinu beskonačnog prostora« (Pascal), razvit će čovjek, naglašava Gerl, sigurnost samouzvjesnosti u mišljenju, što biva odsad »metodičko ophođenje sa stvarima«. I na štetu svijeta biva, reći će Gerl, to da svijet biva protu-stavom (Wider-stand), otporom, *Gegen-stand* i *ob-iectum*, no biva i na štetu čovjeka, čovjeka koji već u Descartesa biva *sub-iectum*, biva onim pod-ređenim, vlastita mišljenja naime (»zum Unter-Legenen, des eigenen Denkens nämlich«).

U završnom poglavlju iznosi autorica i neke natuknice za promišljanje zametaka *novuma* novovjekovlja u renesansnoj filozofiji, paradigmatično, ocrtavanjem Galileieva probouja, iskoraka iz monizma »naturalne mistike« u prirodnu mehaniku.

Na kraju nam valja, procjenjujući doprinos ovog rada istraživanju renesanse, istaći: svaki povjesničar filozofije, napose pak onaj koji se intenzivnije bavio renesansom i renesansnom filozofijom, svjestan je teškoće zadatka jednog jezgrovitog prikaza koji bi uz to obuhvatio sve aspekte te epohe i njene filozofije. U ovoj knjizi autorici je uspjealo da, tematizirajući različite problematske sklopove u vezi s renesansom i renesansnom filozofijom obuhvati gotovo sve, za razumijevanje procesa što su tu na djelu, relevantne aspekte. Za to što na neka pitanja u vezi s razumijevanjem i određenjem renesanse kao epohe nismo dobili odgovor ni u ovoj knjizi, ne leži »krivnja« samo na autorici već i na složenosti materije kojom se knjiga bavi.

ERNA BANIC-PAJNIC

*ENCIKLOPEDIJA MISTIKA, Zagreb, Naprijed, 1990, I—II.*  
*S francuskog preveli: Milivoj Mezulić, Franjo Zenko, Gordana V.*  
*Popović, Klara Gönc-Moačanin*

Prvo izdanje ove *Enciklopedije mistikâ* priredili su izdavači (Ed. Robert Laffont et Ed. Jupiter) koji su poznati našoj javnosti po izdanju *Rječnika simbola* (mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi) što ga je u našem prijevodu izdao prošle godine Nakladni zavod MH. Ovo pak izdanje *Enciklopedija mistikâ*, koje je drugi, gore navedeni pariški izdavač ponovno objavio u relativno kratkom roku, što je znak da je prvo izdanje imalo uspjeha na tržištu, realizirala je s urednikom Marianom Berlewim i grupom stručnjaka Marie-Madeleine Davy, čije ime figurira kao autorsko čitavog izdanja. Osim nekoliko stručnih priloga u pojedinim svescima, M.-M. Davy napisala je i »Predgovor« (1. sv., str. VI—XXIX i 3. sv., str. VII—XXV), a kao »Uvod« (1. sv., str. XXIX—XLVI) pretiskala je članak Jeana Baruzzia